

KIRGIZİSTAN'DA TURİZMİN MEVCUT DURUMU VE BEKLENTİLER

Kırgızistan, doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile Orta Asya ülkeleri arasında önemli turizm merkezlerinden birisi olma potansiyeline sahiptir. Bu imkanların başında doğa turizmi gelmektedir. Kırgızistan toprakların %65'ini Tanrı Dağları kaplamaktadır. Bu nedenle Kırgızistan, "Orta Asya'nın İsviçre'si" olarak tanımlanır. Orta Asya bölgesi barındırdığı pek çok doğa harikası alan ve tarihi zenginliği ile henüz yeterince keşfedilmemiş turizm güzergahları arasında yer aldığını ifade edebiliriz. Bu konuda 2017 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Turizm Örgütü, Kırgızistan'ı önümüzdeki 10 yıl içinde turist sayısını artırma olasılığı en yüksek ülkeler listesine dahil etmesi de ülkenin turizm potansiyelinin yeni keşfedilmekte olduğunun bir işaretidir. Bu doğrultuda Kırgız hükümeti turizm sektörünün potansiyelinden tam anlamıyla yararlanabilmek adına çeşitli ulusal kalkınma stratejilerine turizm sektörünü de dahil etmiştir. Bunlar arasında Kırgız Cumhuriyeti'nin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejik Planı 2013-2017 ve 2018-2040 Ulusal Kalkınma Stratejisi gösterilebilir.

Kırgızistan Milli İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2014 yılı itibariyle Kırgızistan'ın turizm sektöründe faaliyet gösteren 88.6 bin (özel ve tüzel kişi) işletme bulunmaktadır. Issık Göl ülkenin en popüler ve başlıca turizm güzergahları arasında yer almaktadır. Issık Göl Bölgesi "Kırgızistan'ın incisi" olarak tanımlanmakta ve adını bölgede yer alan dünyanın ikinci büyük krater gölü olan Issık Göl'den almaktadır. Issık Göl, yaz mevsiminde yerli ve yabancı turistlerin dinlenmelerine ve iyi vakit geçirmelerine uygun imkanlar sunan ülkenin en ünlü ve en çok ziyaret edilen turistik bölgesidir. Kırgızistan Cumhuriyeti Kültür İletişim ve Turizm Bakanlığı Turizm Dairesi Başkanlığı, 2018 yılında Kırgızistan'ı ziyaret eden turist sayısının 1.4 milyon olduğunu ve bunların arasında 900 binden fazla turistün Issık Göl'de tatil yaptığını açıkladı. Aynı yıl içerisindeki turizm gelirlerinin 27 milyar som ile (319.3 milyon dolar) Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın %5'ine denk geldiğini bildirdi.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2016 yılında dünya genelinde turist sayısı 1.23 milyar olup bundan elde edilen gelir 1.5 trilyon dolara ulaşmıştır. Buna ek olarak dünya genelinde turizm sektöründe 270 milyon kişi çalışmaktadır. Aynı rapora göre 1990 ve 2017 yılları arasında dünya çapında turist sayısı Asya ve Pasifik okyanusu bölgesinde %576 artış göstermiştir. Tüm bu genel çerçevede ele alınan bilgiler turizm sektöründe küresel bir genişlemenin olduğunu ve Asya ülkelerinin de bu büyüme potansiyelinden önemli ölçüde yararlanmakta olduğunu bizlere göstermektedir. Bu konuda son yıllarda pek çok uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapması da Kırgızistan'ın uluslararası düzeyde turizmde tanınırlığının artmasına yardımcı olmaktadır. Bunlardan, Dünya Göçebe Oyunları'nın katkısının oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Bu noktada Forbes, Global Spots 2013, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Coğrafi Seyahat Ödülleri, National Geographic Gezgin, National Geographic, Financial Times, The Guardian gibi dünya çapında tanınan basın yayın kuruluşları Dünya Göçebe Oyunları'na özel önem göstermiştir. Buna ek olarak, The Guardian ve Lonely Planet tarafından 2019 yılında ziyaret için tavsiye edilen dünyanın en iyi 10 ülkesi arasında Kırgızistan da yer almaktadır.

Kırgızistan'da turizm sektörünün yapısını incelediğimizde pek çok farklı kapasitelerde hizmet gösteren işletmelerin olduğunu görebilmekteyiz. Bu noktada işletmelerin birbirlerinden farklı fiyat uygulamaları sektör içerisinde genel bir fiyat politikasının oluşmadığını da bizlere göstermektedir. Bu konuda ilgili kuruluşların daha kurumsal bir anlayış ile meseleyi ele alması hem rekabet koşullarının geliştirilmesine hem de turistlere sunulan hizmetlerin iyileştirilmesine katkı sunacağı ifade edilebilir. Bunun da ülkeye gelen turist sayısının artışına olumlu etkilerinin olacağı belirtilebilir.

Tüm bu gelişmeler, Orta Asya'da kendisini bir turizm ülkesi olarak tanımlayan Kırgızistan'ın olumlu bir imaja sahip olmasına vesile olmuştur. Orta Asya devletlerindeki özellikle doğa ve kültür turizmi açısından gelecek vaad

eden bu potansiyelinden halihazırda istenilen düzeyde yararlanılmadığı görülmektedir. Bu konuda Şengen vizesi modelinde bölge genelinde uygulanması planlanan İpek Vizesi'ne Kazakistan ve Özbekistan'ın da dahil olması Kırgızistan'ın turizm sektörüne olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Kırgızistan'ın mevcut kapasitesi ile turist akışını %10 daha artırma, bu sayede 400 milyondan fazla dolar gelir elde edebilme imkanı bulunmaktadır. Bilişim teknolojisi ve altyapının geliştirilmesi sayesinde turizmden elde edilen gelirin 1 milyar dolara kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir.

2010 yılında Kırgızistan'ı ziyaret eden turist sayısı 855 bin civarındaydı. 2016 yılında bu rakam, 2 milyon 930 bine ulaşmıştır. Veriler, ülkeyi ziyaret eden turist sayısının 3.5 kattan fazla arttığını göstermektedir. Kırgızistan Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi'nin 2017 yılına ait raporunda ülkeyi en çok Kazakistan uyraklı (%55.4) kişilerin ziyaret ettiği belirtilmektedir. Kazakistan'ı,

Özbekistan (%14.5), Rusya (%14.2), Tacikistan (%7.5), Türkiye (%1.6), Çin Halk Cumhuriyeti (%1.2) ve Hindistan (%0.6) kökenli turistler takip etmektedir. Bu bağlamda hem en çok ziyaretçinin geldiği komşu ülkelere yönelik hem de ülkenin iyi ilişkilerle sahip olduğu yabancı ülke vatandaşlarına yönelik yürüteceği politikaların ülkenin turizm potansiyelinin kısa sürede gelişmesine katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Sonuç olarak, Kırgızistan, hem zengin kültürel varlıkları, hem de henüz keşfedilmemiş doğal güzellikleriyle yabancı turistlerin uğrak güzergahlarından birisi olma potansiyeli yüksek bir ülkedir. Lakin altyapı sorunlarının yanı sıra nitelikli iş gücü eksikliği, tanıtım, reklam ve pazarlama alanlarındaki yetersizlikleri turizm sektöründen beklenen sonuçların elde edilmesine henüz imkan vermemektedir. Kırgızistan turizm sektörünün karşılaştığı sorunlar göz önüne alınarak ülkede yatırım ve kalkınma planları arasında öncelikli sektörlerden biri olarak belirlenmesi, sektörün geleceği açısından umut verici gelişmeler arasında yer almaktadır.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kazakistan Senatosu Başkanı Maulen Aşımbayev, geçtiğimiz günlerde Özbekistan ziyareti esnasında Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev ile görüştü. Taraflar, iki ülke arasındaki çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi konularını ele aldı. Taraflar, makine mühendisliği, tekstil endüstrisi, ulaşım ve turizm alanlarında iş birliğinin öneminden bahsettiler. 2021 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacminin %40 oranında arttığı kaydedildi (UzReport, 05.06.2021).
- Tacikistan Devlet Başkanı Emomali Rahmon, Pakistan ziyareti sırasında Pakistan Başbakanı İmran Han ile görüştü. Taraflar, siyasi, ekonomik, ticaret, yatırım, enerji ve güvenlik ilişkileri dâhil olmak üzere kapsamlı iş birliği konularını ele aldılar. Taraflar, ziyaret sırasında bir dizi anlaşma ve mutabakat zaptı imzaladılar. Emomali Rahmon, Pakistanlı mevkidaşı Arif Alvi ile de bir görüşme gerçekleştirdi. Rahmon'un mevcut ziyareti, her iki tarafın da çok boyutlu ilişki kurma çabalarını hızlandırmayı amaçlamaktadır (Asia-Plus, 02.06.2021).
- Kırgızistan ve Tacikistan Devlet Komisyonu, devlet sınırının sınırlandırılmasına ilişkin bir çalışma toplantısı düzenledi. Komisyon, sınır anlaşmazlığının barışçıl bir şekilde çözüldüğünü açıkladı. Taraflar, sınır anlaşmazlığının barışçıl bir şekilde çözümlenmesine yönelik çabalara devam etmek için, her iki tarafa sınır muhafızları bırakmak kaydı ile sınır karakollarının 3 km içeriye çekilmesi ile sınırdaki askeri teçhizatın kalıcı konuşlandırma bölgelerine çekilmesine yönelik önlemleri içeren bir protokol imzaladı (Kabar, 05.06.2021).
- Gürcistan Başbakanı İrakli Garibaşvili Ankara'ya ziyaret ederek, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile bir araya geldi. Taraflar, bir dizi ikili ve bölgesel iş birliği konularını görüştüler. Gürcistan Başbakanı basın açıklaması yaparak, kaderin, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'yi birbirlerine bağımlı, yakın iş birliği içerisinde, ortaklık ve en önemlisi de dostluğa sahip üç ülke olarak belirlediğini açıkladı. Türkiye Cumhurbaşkanı da, Ankara'nın Tiflis'i "bölgesel iş birliğinin anahtarı" olarak gördüğünü kaydederek, bu bağlamda Azerbaycan ile üçlü iş birliğinin önemini vurguladı (Civil.ge, 02.06.2021).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Özbek mevkidaşı Şavkat Mirziyoyev ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. İkili iş birliğinin gelişme seyrini ve bölgesel ilişkilerin mevcut gündemini gözden geçiren Başkanlar, iki ülkenin stratejik iş birliğini sistematik olarak daha da derinleştirme isteklerinin benzerliğine dikkat çekti. Taraflar, aynı zamanda üst düzey toplantılarda çeşitli alanlarda varılan anlaşmaların tam olarak uygulanmasının önemini de vurguladılar (Centralasia.news, 04.06.2021).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop, Pakistan ziyareti sırasında Pakistan Cumhurbaşkanı Arif Alvi ile bir araya geldi. Taraflar, bölgesel ve uluslararası konularda fikir birliğinin yanı sıra ikili ilişkilerin manevi ve kültürel bağlara dayandığını belirterek, çeşitli meseleleri ele aldılar. Türkiye ve Pakistan'ın, iki tarafın karşılıklı çıkarları için daha fazla siyasi ve ekonomik iş birliğine ihtiyaç duyduğu vurgulandı. Pakistan'ın Hindistan ile olan anlaşmazlıklarına değinen Mustafa Şentop, Türkiye'nin Pakistan'ın Keşmir konusundaki tutumunu desteklemeye devam edeceğini duyurdu (Anadolu Ajansı, 02.06.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan Enerji Bakanı Nurlan Nogaev, katıldığı parlamento toplantısında, Kazakistan'ın 2025 yılına kadar petrokimya üretim hacmini iki milyon tona çıkarmayı planladığını açıkladı. Raporlanan dönemde sektör ihracatının sekiz kat artması beklenmektedir. Kazakistan'ın 4,7 milyar dolar değerinde beş fabrika açması ve 12,7 milyar dolar değerinde yedi santalın inşaatına başlanması planlanmaktadır. Bakanlık, 2021-2025 döneminde 9,1 milyar dolarlık yatırım çekmeyi hedeflemektedir (Qazaq TV, 03.06.2021).
- St. Petersburg Uluslararası Ekonomik Forumu çerçevesinde Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) İran ve Hindistan ile tam teşekküllü serbest ticaret anlaşmaları müzakere edildi. 2020'de AEB üyeleri ile İran arasındaki ikili ticaret %18,5 oranında artarak 3 milyar dolara ulaşmıştır. 2021'in ilk çeyreğinde AEB'nin İran'a ihracatı %43,5 oranında artış sağlamıştır. Uzmanlar ayrıca Uluslararası Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru'nun geliştirilmesine de özel önem verdiler (Qazaq TV, 04.06.2021).
- Özbekistan ve Rusya arasındaki enerji iş birliği derinleşmektedir. Geçtiğimiz günlerde Özbekistan'ın en büyük petrol ve gaz şirketlerinden biri olan Jizzakh Petroleum, Rus Gazprombank, VEB.RF yatırım şirketi ve Rus İhracat Kredisi ve Yatırım Sigortası Ajansı ile 2,8 milyar dolar değerindeki yeni yeşil alan gaz kimyasal kompleksinin finansmanı için dört taraflı bir Mutabakat Zaptı imzaladı. Taraflar, projenin finansmanı ve 800 milyon dolar tutarındaki riskin sigortalınması konusunda ön iş birliği yapacaklardır (UzReport, 04.06.2021).
- Kırgızistan Ulusal Bankası'nın açıklamasına göre, 2021'in ilk çeyreğinde ülke, işçi döviz giriş hacminde olumlu dinamikler yaşamıştır. Özellikle, rapor edilen dönemde, işçi dövizlerinin miktarı bir önceki yıla göre %22,4 oranında artarak 420 milyon dolara ulaşmıştır. Göçmen ailelerinin hane gelirleri için havale akışı kritik bir öneme sahiptir. 2021 Ocak-Nisan döneminde Kumtor mayın tarlaları hariç reel GSYİH büyümesi %1,1 olarak gerçekleşmiştir (Kabar, 01.06.2021).
- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (AİKB) Türkmenistan'daki temsilcisi Anton Usov, Banka'nın ülkedeki kümülatif yatırımlarının 350 milyon dolara ulaştığını duyurdu. Usov, AİKB'nin mevcut portföyünün 85 milyon dolar olduğunu belirtti. Banka, bankacılık ve belediye sektörlerindeki proje fırsatlarını araştırmaktadır. Bankanın temel stratejik önceliği, Türkmenistan'ın özel sektör gelişimini desteklemektir. Bu bağlamda banka, yerel özel sektör firmalarına doğrudan uzun vadeli finansman sağlamak ve Ticareti Kolaylaştırma Programı aracılığıyla onları desteklemektedir (Trend, 06.06.2021).
- Türkiye Nükleer Düzenleme Kurumu'ndan bir heyet Belarus nükleer santralini ziyaret etti. Ziyaret, taraflar arasındaki mutabakat mühtirasının uygulanması için Belarus Acil Durumlar Bakanlığı Nükleer ve Radyasyon Güvenliği Departmanı ile iş birliği içinde düzenlendi. Heyet, nükleer santralin birinci ve ikinci ünitelerinin mevcut durumu, kontrol odası personelinin çalışmaları ve yerel eğitim tesisinde kullanılan ekipmanlar hakkında bilgi aldı (BelTA, 03.06.2021).

Toplum ve Kültür

- Joşi Han tarihi ve kültürel merkezi Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı bünyesinde açılacaktır. Merkez, turistik bir yer olarak, Altın Orda dönemini incelemek için bir bilim merkezi haline gelmeyi amaçlamaktadır. 2.500 metrekare alana sahip merkezde sergi salonu, otel, sergi çadırları, milli ürün ve mücevherat satan dükkânlar yer alacak. Merkezin açılışı ilk olarak 31 Mayıs 2021 tarihinde Nur-Sultan'da düzenlenen "Altın Orda'nın Büyük Ulusu: Köken, Tarih ve Miras" başlıklı Uluslararası Pratik Konferansı'nda duyuruldu (Astanatimes, 02.06.2021).
- Tataristan'ın başkenti Kazan, XV. Uluslararası Türk Halkları Tiyatro Festivali "Naruz" ev sahipliği yapmaktadır. Festival süresince Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Rusya'dan 28 tiyatro eseri Kazan'daki tiyatro mekânında sergilenecek. Kültür Bakanlığı tarafından organize edilen etkinlik, 17 Haziran 2021'e kadar sürecektir. Festival, tiyatronun web sitesi kamalatr.ru üzerinden çevrimiçi olarak yayınlanacaktır (Centralasia.media, 04.06.2021).
- Kazakistan Senatosu, Kazakistan ile Azerbaycan arasında göç alanında iş birliğine ilişkin Anlaşma'yı onayladı. Belge, tarafların iki ülke topraklarında faaliyet gösteren tüzel kişiler ve bireyler hakkında bilgi alışverişinde bulunmalarına izin verecektir. Anlaşma, iki ülke arasında göç alanında iş birliği için yasal bir temel oluşturmayı ve yasadışı göçe karşı ortak tedbirlerin uygulanmasını amaçlamaktadır (Avesta-news.kz, 04.06.2021).
- Koronavirüs salgını nedeniyle Rusya'da yaşayan yabancı vatandaşların sayısı azalmaya devam etmektedir. 2020 sonunda 7,1 milyon ve 2019 yılında 9,6-11,2 milyon olan yabancı uyruklu kişi sayısı 1 Mayıs 2021 itibarıyla 5,66 milyona düştü. Rusya'ya gelenlerin büyük çoğunluğu (%86) Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin vatandaşlarıdır. Bu düşüşte en yüksek paya sahip olan Ukrayna ve Moldova vatandaşlarının sayısı sırasıyla %53 ve %51 oranlarında azalmıştır. Kırgızistan (%18), Ermenistan (%22) ve Tacikistan (%35) vatandaşlarında da önemli bir düşüş yaşanmıştır (Avesta.tj, 03.06.2021).
- Kırgızistan, Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Öğrenme Ortaklığı'nın (UN CC:Learn) Kırgız Cumhuriyeti'nde İklim Değişikliği Eğitimi Hakkında Öğrenme Projesi'ni İsviçre hükümetinin mali, BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (UNITAR) ve BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) metodolojik destekleri ile bir iklim bilgi platformu başlattı. Girişim, kurumsal kapasiteyi güçlendirmeyi, bilgi sağlamayı ve tüm paydaşlar için iklim değişikliği ve iklim finansmanı konusunda bir diyalog platformu oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu platform, Kırgızistan'da iklim verileri ve araştırmalarına, iklim değişikliği alanındaki bilgilere ve bu alanda yürütülen çalışmalarına ilişkin bilgilere erişim sağlamaktadır (Kabar, 04.06.2021).
- Özbekistan hükümeti, bölgenin kültürel miras alanlarının potansiyelini ve değerini araştırmak için Karakalpakstan'da bir araştırma gezisi düzenledi. Keşif gezisi, Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü himayesinde ve Orta Asya Arkeolojik Peyzajları projesi çerçevesinde University College London'un desteğiyle gerçekleştirildi. Araştırmacılar, 5.000 hektarın üzerinde bir alanı gezerek, bölgedeki 53 anıt hakkında bilgi aldılar. Uzmanlar tarafından geliştirilen öneriler, bölgedeki değerlerin prestijli uluslararası UNESCO listesine dâhil edilmesi için bir strateji oluşturulmasına yardımcı olacaktır (Uzdaily, 02.06.2021).